

Szergej Minov (Moszkva): **Nórea**¹⁴⁹

A titokzatos nőalak, „Nórea” neve különböző formában egyaránt megjelenik a gnosztikus és nem-gnosztikus forrásokban, mint Norea, Noraia, Noria, Nora, Nuraita, Nhuraita, Horaia, Orea, Oraia.⁴⁷ Bentley Layton szerint két fő ága van a gnosztikus hagyományoknak ezzel a névvel kapcsolatban.⁴⁸ A szövegek egyik csoportjában Seth feleségéként jelenik meg,⁴⁹ a másikban elsődlegesen Noé felesége.

Az egyik legkorábbi forrás, melyben ezzel a nőalakkal találkozunk, a *Panarion*, szalamiszi Epiphanius eretnekségekről szóló értekezése (A.D. 4. század). A „borboriták” gnosztikus szektájával foglalkozó fejezetben adja elő a történetet, miszerint Noé megtiltotta feleségének, „Noriának”, hogy a bárkába lépjen. Az asszony úgy állt bosszút rajta, hogy háromszor egymás után felgyújtotta a hajót, így akadályozva annak megépítését:

A gnosztikusok, akik közel állnak ehhez a Nicolaushoz [ld. nikolaiták], ... néhány egyéb nevet is használnak, ami értelmetlen számunkra, és az értelmetlenség hamis könyveit jelölik vele. Ezek közül egyik a „Noria” [Νορίαν τινά βίβλον καλοῦντες], és hamisan keverik benne az igazságot a görögök legendáival, a babonás görög jelentésekkel. Mert ezek azt mondják, hogy ez a Noria Noé felesége volt. De a céljuk az, hogy a saját változatukat érvényesítsék a görög nevekkal, és becsapva az embereket, Pyrrha-nak is nevezik Noriát. Mármost, mivel a „nura” [gör. νοῦρα] jelentése arámiul „tűz” [gör. πῦρ], nem az ősi héber nyelven – az ősi héberben a „tűz” „esh” [gör. ἡσάθ] –, ebből az következik, hogy tudatlanul és ügyetlenül használják ezt a nevet. Noé felesége nem a görög Pyrrha, sem a gnosztikusok mítikus Noriája, hanem Barthenos [gör. παρθένος = szűz]. (ugyanis a görögök Deucalion feleségét hívják Pyrrhának.)

Azután, ismét elámitani akarván bennünket, mint Philiston, megmagyarázzák, hogy miért nem engedte fel Noé a bárkába Noriát, noha ő többször is szeretett volna bemenni. Az arkhón [fejedelem], aki teremtette a világot, mint mondják, el akarta pusztítani Noriát és minden mást az áradásban. De szerintük Noria felgyújtotta a bárkát, egyszer, kétszer és harmadszor is. Ezért kellett Noénak sok éven át építenie a bárkáját, mert Noria többször felégette azt.

Ezek azt mondják, hogy Noé engedelmeskedett az arkhónnak, de Noria előhívta a magasságban lévő arkhónokat, és Barbelót, a hatalmak sarját, aki az arkhón ellensége volt, más hatalmakhoz hasonlóan. És ő megparancsolta, hogy ami a magasságban lévő Anyától lett az arkhónok által, akik teremtették a világot, és mások által, akik vele voltak – istenek, démonok és angyalok által –, azt össze kell gyűjteni a testekben lévő erőkből, a him és a női kiáramlások révén.⁵⁰

Láttuk a sethiánus gnoszticizmushoz kapcsolódó írásokban – melyeket forrásként használt Epiphanius –, hogy a vízözönt a szellemi, magasabb rendű lények ellen fordították, akiknek fő képviselője itt Nórea. Az *Ádám apokalipszise* például Noét a gonosz demiurgossal azonosította.

Figyelemreméltó, hogy Epiphanius említ egy Nóreáról elnevezett gnosztikus könyvet, amit nem lehet pusztán a képzelet szüleményének tekinteni. E figura tényleges létezését szilárdan igazolják a könyvek, melyek leírják őt, és rendszeresen hivatkoztak rá a gnosztikusok. Így egy

¹⁴⁹ Fordította: Z. Tóth Csaba

Noha jelentős különbségek vannak a kétféle Nórea-történet között, az Epiphanius által előadott és az *Arkhónok létformája* között, mégis alapvetően ugyanaz a tartalmuk. Nórea mindkettőben az arkhónok ellenségeként jelenik meg, és férje mindkettőben elutasítja, hogy belépjen a bárkába, melyet ezért felgyújt.⁵⁷ E két hagyomány különbségeinek és hasonlóságainak megértése érdekében jogosnak látszik felvetni, hogy Epiphanius gnosztikusai és az *Arkhónok* szerzője egy közös forrásból meríthették a Nórea-történetet, melyet saját céljaikra alkalmaztak. Ebből biztonsággal levonható, hogy már AD 3. századtól létezett egy gnosztikus exegetikai hagyomány Noé feleségéről, akit Nóreának neveztek, s aki férje ellen fordult és felégette a bárkát.

A Nóreáról, mint Noé feleségéről szóló e két fő forráshoz társul egy hasonló hagyomány, melyet a mandeus Ginzában [„Igazi Kincs”, vagy Nagy Könyv] találni, ahol a „Nuraita” nevet viseli:

Amikor elmúlt a huszonötödik kor (a 25. nemzedék a teremtés után), a világot víz pusztította el. Az emberiséget elválasztotta a testétől a víz általi elkülönítés. Mert meg van írva erről a korról, hogy a testeknek meg kellett halniuk a víz által, és a lelkeknek fel kellett emelkedniük a fénybe, kivéve Nu-t (Noé), a férfit, és Nuraitát, a feleségét, és Šum-ot (Shem), Iam-ot (?) és Iapit-et (Japheth), Nu fiait, akik megmenekültek a víz általi haláltól. Azután általuk ismét benépesült a világ.⁵⁸

Azonban a fentebb idézett mandeus özönvíz-beszámoló híjával van bármilyen jelentősebb romboló vonásnak, és elismétli a Genézis kánoni történetét.

Nórea szokatlan magatartása jelentősen felhívta a tudományos figyelmet, és sok tintát pazaroltak a név lehetséges etimológiájának megfejtésére.⁵⁹ A legkorábbi kísérlet a név magyarázatára magától Epiphaniustól származik, aki megpróbálta kijátszani a nyelvi „kártját”, hogy riválisait tudatlanoknak állítsa be. A nevet az arámi „tűz” (אָר) szóhoz kapcsolta, miközben azt sugallta, hogy a gnosztikusok ezt Deucalion feleségének, Pyrrhának (gör. Πύρρα) alakjáról vették, akinek görög személyneve hasonlít a „tűz” (πῦρ) szóhoz. Érthető módon, ez a magyarázat nem aratott túl sok sikert a mai kutatók között, így további kísérletek történtek a név megvilágítására. Néhány kutató, akik a „Nórea” név másik szemita etimológiája mellett érveltek, a héber „leány, szűz” (נַעֲרָה) szóból származtatták.⁶⁰ Mások az egyiptomi „Orea” személynév egy alakjának tekintették, és kapcsolatba hozták az uraeusszal, az egyiptomi mitológia tüzet lehelő kígyójával.⁶¹

Egy leleményes megoldást javasolt a Nórea név és eredete rejtélyének megoldására Birger Pearson. Szerinte ez végsősoron visszavezethető a bibliai Na’amah névre (héb. נַעֲמָה „kedves, bájos”), Tubalkáin nőtestvére (Gen. 4,22), akinek neve a görög milióban valamikor „Horiaia” lett (gör. Ὠραία „szép, kedves”), és azután ebből a névből alakult ki a kevert „Nórea” alak (Νορία).⁶² Pearson szerint az ősi zsidó exegézisben Na’amah játszotta a női főszerepet, amikor „Isten fiait” elcsábítják az „emberek leányai.”⁶³ Azután ezt az eredeti zsidó exegetikai hagyományt átvették a gnosztikusok és újraértelmezték „egy jellegzetesen gnosztikus hermeneutikai nézőpontból.”⁶⁴

Bár Pearson elmélete Nórea eredetéről meggyőzően hangzik, mégsem lehet elfogadni anélkül, hogy számításba vennénk a kérdés néhány aspektusát, melyeket nem ő vizsgált. Így például Pearson elveti a Nórea név Epiphanius által adott arámi etimológiáját anélkül, hogy bármilyen komoly okot adna erre.⁶⁵ Ez a ténykérdés komoly súllyal esik latba e nőalak jövőbeli megértésének kísérleteiben.

Ílymódon a Nórea név etimológiájára javasolt érvet, hogy ez az arámi „tűz” (אָר) szóra vezethető vissza, el kell vetni, mint másodlagosat. Ez a megoldás annál is inkább helyesnek

látszik, ha valaki tekintetbe veszi Ian Gilhus megjegyzését, hogy „amikor Nórea felgyújtja a bárkát, épp azt teszi, amit a neve magában foglal.”⁶⁶ E nézet szerint a Nórea név problémáját nem lehet megoldani, ha elszakítjuk a szereptől, amit játszik a Noéval való konfliktusának történetében. A helyzetet tovább bonyolítja a tény, hogy emellett van a Nórea névnek egy másik lehetséges megoldása is, ami az arámi „fény, világosság” (נורא) szón alapszik. Ennek az etimológiának van egy szilárd nyelvi alapja, mivel e szó kiejtése nagyon közel áll Nórea nevéhez, ahogy például ez látható a zsidó-palesztin-arámból, ahol nőhrá (נורא) alakban jelenik meg.⁶⁷ Továbbá ezt megerősíti az *Arkhónok létformája*-nak szerzője által kovácsolt kapcsolat a „fény” képzelet és Nórea e forrásban betöltött szerepe között.⁶⁸ Végülis ez az etimológia sokkal rugalmasabbnak látszik annak fényében, hogy ezt megtalálni több Nag Hammadi szövegben, ami arámi szójátékokat tartalmaz, beleértve a *Arkhónok* szövegét.⁶⁹ Úgy vélem, hogy a Nórea-történet inkább egy ilyen elmés szójátékon alapszik, ami tartalmazza mind az arámi „fény”, mind a „tűz” szavakat, s így e nőalakkal egyaránt szellemi fényt sugározhattak a hívő gnosztikusokra, és megmutathatták a tüzes és haragos oldalát a demiurgosz támogatóinak. Ezen felül Noé felesége nevének kétféle kiejtéséről (Nórea és Orea), ami jelenleg egy kihívást jelent a kutatók számára az etimológia megfjtésében, tanúskodhat egy héber szójáték az arámi mellett.⁷⁰

Miközben a Nórea-kép gnosztikus kialakulását tárgyaljuk, az etimológiai megfontolásokon kívül számításba kell venni, hogy nagy számban léteztek hasonló nőalakok a különböző gnosztikus rendszerekben, akiknek vonásai vagy funkciói befolyásolhatták a *Arkhónok* szerzőjét vagy Epiphanius gnosztikusait.

Ilyenek a János Apokryphon fénylő nőalakja, aki értesíti Noét a demiurgosz özönvíz-tervéről.⁷¹ Egy másik lehetőség a második személy a gnosztikus Atya, Anya, Fiú isten-triádban. A nőalak gyakran viseli a „Sophia”, azaz Bölcsesség nevet, de olykor másként nevezik, mint a *Noreá*-ban, ahol a „Világosság Ennoiája.”⁷²

Nórea további, rokonértelmű megjelölése a „Fény-Szűz” (ΠΑΡΘΕΝΟΣ ΜΠΟΥΔΙΝΕ), amely egyúttal a manicheus mitológia központi nőalakja is.⁷³ Ez áll a legközelebb a Nórea-képhez az *Acta Archelai*-ban (AD. 4. század), ahol úgy írják le, mint aki egy „szépséges [ὡραία] és nagyszerű öltözékű, nagyon elegáns szűz,” aki szembenáll a gonosz arkhónokkal.⁷⁴ Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy szűrül, mely Mani tanításainak ugyanúgy alapnyelve, mint a legkorábbi manicheus térítésnek, ez a nőalak a נורא אלוהא.⁷⁵ Továbbá figyelemreméltó, hogy néhány manicheus szövegben a Fény-Szűzet a holdhoz társítják, amely a manicheus mítoszban a két „Fény-Hajó” egyike (a másik „Fény-Hajó” a nap).⁷⁶ Ebből kifolyólag ez a kép legalább egy esetben Noéhez társul, aki egy kopt manicheus zsoltárban a „Világosság Értelme” (ΠΝΟΥΣ ΝΟΥΔΙΝΕ), a mitológiai hármasság egyik tagja, Jézus, a Ragyogó, és a Fény-Szűz mellett:

Íme, a hajó érted jön, rajta Noéval, aki a kormányos.

A hajó a parancsolat [έντολή], Noé a Világosság Értelme [νοῦς].

Hozd a rakományod, bontsatok vitorlát a jó széllel.⁷⁷

Ezidőszerint a Nórea név eredetét nem lehet kielégítően megoldani az említett feltevések valamelyike értelmében. A fő ok a bizonyítékaink töredékes volta, és a kutatás jelen állapotában lehetetlen a hagyományok számos rétegét pontosan feltárni. A leginkább célravezetőnek látszik az a megközelítés, hogy a Nóreával kapcsolatos nagy számú hagyományt ne akarjuk egyetlen kialakulási vonalra redukálni, hanem a párhuzamaik lehetőségét vegyük kezdőpontnak, melyekből különböző módon kikristályosodtak.

Hátra van még, hogy röviden körvonalazzam a Nóreával kapcsolatos gnosztikus hagyományokat az utóéletük szempontjából.

A Kairói Ginza egyik középkori zsidó mágikus kompozíciójában érdekes példát találhatunk arra, hogy Nórea alakja hogyan írt le egy teljes kört, és tért vissza a zsidó miliőbe.⁷⁸ Ebben a szövegben, mely egy arámi varázsszöveg impotencia ellen, megjelenik „Niriyah, Noé menyasszonya” (היריין תלכ חנ), mint rosszindulatú figura, aki feltalálta a mágikus mondókákat, és így bűnt és romlást hozott a világba, s aki ellen Isten segítségét kell hívni (col. 1c, 35-37. sorok). Reimund Leicht, aki összehasonlította ezt a szöveget az *Arkhónok létformájá*-nak Nórea-történetével, arra a következtetésre jut, hogy ezt úgy kellene tekinteni, mint a gnosztikus mítosz szándékos és polemizáló megfordítását, ami, ironikus módon, az utóbbival kapcsolatban a bibliai történetek olvasatával szembeni romboló módszert használja.⁷⁹

Végül megemlítem Joseph Dan javaslatát, aki Gershom Scholem nyomán felveti, hogy a „fény leányának” alakja a Széfer ha-Bahirban, egy koraközépkori zsidó misztikus kompozícióban talán Nóreára vonatkozhat.⁸⁰ Ezenfelül Nórea alakjának van némi visszfénye az iszlám hagyományokban is, a vízözön előtti hősökkel összefüggésben.⁸¹ Mindez a szerteágazó anyag további kutatást igényel, hogy tisztázódjon a kapcsolat pontos természete e hagyományok és a késői antikvitás rendkívüli gnosztikus nőalakja között.

Ford.: Z.T.Cs.

Forrás:

Minov, S.: Noé és az Özönvíz a gnoszticizmusban („Noah and the Flood in Gnosticism,”) in: M.E. Stone, A. Amihay, R.A. Clements, szerk., *Noah and His Books*, Early Judaism and Its Literature 28; Atlanta, Georgia: Society of Biblical Literature, 2010, 215-236.

Jegyzetek:

47. A téma átfogó tárgyalására ld. Stichel 1979.

48. Layton 1974, 366-67.

49. Vö. Irenaeus, *Haer.* 1.30.9; Epiphanius, *Pan.* 3.39.5.2-3.

50. *Pan.* 2.26.1.3-9; Holl 1915, 275-76; ford. F. E. Williams 1994, 82-83. [a Barthenos névhez ld. *Book of Jubilees* 4,28, „Betenos,” Barakiel lánya, és a deukalióni vízözön-mítoszlól R. Graves: *A görög mítoszok*, I., 1981, p. 199, Kerényi K.: *Görög mitológia*, 1977, p. 149, Komoróczy G.: A vízözön-mítoszok, *Világosság*, 1964/1, 24, kisázsiai pénzen Mózes és felesége kijönnek a bárkából. Az eredeti szöveg híján nehéz eldönteni az angol fordítások különbségtevéseit az „arkhónok” és „hatalmak” között, melyek talán a szentpáli-dionysosi angyali hierarchiákkal magyarázhatók (Exousiai = Hatalmasságok, Archai = Fejedelemségek/Őskezdetek). Ld. a dél-egyiptomi Nag Hammadínál 1945-ben talált gnosztikus könyvtár görögről koptra fordított iratairól magyarul Kákosy L.: *Fény és káosz*, 1984. – A főleg Egyiptomban virágzott gnoszticizmusnak volt időszámításunk előtti nem-keresztény és azután keresztény ága, ill. a kettő keveredett is, létrehozva aszketikus és „tantrikus”, „szexuálmágikus” irányzatokat, melyek egyaránt mutattak hanyatló vonásokat a kereszténység hajnalán, ahogy Epiphanius AD 4. századi

beszámolója is a neofita, kereszténnyé lett romanizmus erősen negatív fanatizmusát tükrözi a „pogányok” elleni harcban.– *A ford.*]

51. NHC II,5 102:10-11 (§18); Layton 1989, 2:38-39. Pár sorral később a szerző ismét hivatkozik erre a kompozícióra, bár csak utalásszerűen, mint egy „Oraiáról szóló első értekezés”-re (ὉΜ ΠΩΡΠ ΠΛΟΓΟΣ ΝΩΡΑΙΑΣ; 102:24-25 [§20]). Az NHC II,5 szerkesztője úgy tartja, hogy a „Noraia” és az „Oraiia” névalakok egyaránt szóbajöhetnek.

52. NHC IX,2; a kopt szöveg angol fordítására ld. Pearson 1981, 87-99. E kompozíció címe utólagos, modern kori, a szerkesztőtől, Birger Pearsontól származik, összhangban a „gondolat Nóreáról” említésével (ΤΝΟΗCΙC ΝΝΟΡΕΑ), ami megjelenik a szöveg végén (29:3; ibid, 98-99) [ld. Függelék, *Nórea gondolata*, utolsó mondat. – *A ford.*].

53. E két szöveg közötti kapcsolat természete nem világos. Pearson (1981, 89-90) felveti a lehetőséget, hogy a Gondolat Nóreáról visszavezethető az *Arkhónok létformája* forrásaira.

54. NHC II,4 91:34-92:3; Layton 1989, 1:246-47.

55. NHC II,4 92:14-93:14; Layton 1989, 1:248-51.

56. See Layton 1976, 62, 99.

57. Nórea és az arkhónok konfliktusáról az *Arkhónok létformája*-ban, ld. még McGuire 1988, aki elvégezte a szöveg irodalmi elemzését a ricouerianus hermeneutika szemüvegén keresztül, és amellet érvel, hogy ez a szembenállás tükrözi a feszültséget „két erő között, melyek mindegyikének van egy határozottan nemi és szociális töltése” (241). McGuire szerint az *Arkhónok létformája* „felszólítja az olvasót, hogy azonosuljon ‘Nórea gyermekeivel’, legyen az ígéret örököse, álljon ellent és nevezze meg azokat a hatalmakat, melyek igaztalanul akarják uralni a világot” (258). Hasonló módon veti fel Karen L. King, aki a történetet a feminista hermeneutika szempontjából elemzi, miszerint ez „megmutatja, hogy a Genézis narratívája már az antikvitásban is az erőteljes női szellemiség történeteként volt olvasható, nem csupán a nők természetes alsóbbrendűsége példájaként” (1994, 66).

58. Right Ginza 2.1.121; ford. Lupieri 2002, 200.

59. A Nórea név legfontosabb megfejtései között megemlítendő Gilhus 1985, 77-95; Pearson 1977; 1988a; Stichel 1979, 54-88; Stroumsa 1984, 53-61.

60. Ld. Bousset 1907, 14. További kutatókról, akik elfogadják ezt az etimológiát, ld. Pearson 1988a, 266 n. 5.

61. Ld. Bullard 1970, 95-98.

62. Ld. Pearson 1977, 146-50.

63. *Ibid.*, 147-49. Tézisét megerősítette Stroumsa 1984, 56-57, aki új bizonyítékot hozott a vitába, nevezetesen Shemhazai és Azael alakját a Midrásban. Legutóbb Manolis Papoutsakis rámutatott, hogy a reakció Na’amah negatív beállításával szemben, aki „Isten fiainak” csábítója, megtalálható a zsidó exegetikai hagyományban már a Második Templom periódusa idején, pl. Enoch első könyvében, ld. Papoutsakis 2004, 35-36. [Vö. *Book of Enoch I*, R.H. Charles 1912, p. 190, LXXXIX. 1, itt Noé feleség *nélkül*, a három fiával megy a bárkába (a szöveg „bikáknak” nevezi őket, mivel Hénókh látomásában így szerepelnek): „És a négy (angyal) közül az egyik odament a fehér bikához (Noé), és egy titkot mondott neki, hogy ne legyen félelemben: bikának született és emberré válik, és épít magának egy nagy hajót, és abban lakik; és három bika lakik vele azon a hajón, és biztonságban lesznek”. Ld. még *Jubil.*, 4,33, Noé egyik feleségének neve „Emzara”: „És a 25. jubileumi évben (a világ teremtése után 1205) Noé magához vett egy feleséget, akinek neve Emzara volt, kinek anyja Rake’el, Noé apja testvérének a lánya”, de Emzara sem szerepel a bárkával kapcsolatban. Ld. még a Károli Bibliában *Namah*, és a Káldi Neovulgátában *Noéma* nevek, utóbbi a görög Septuaginta nyomán – *A ford.*]

64. Pearson 1988a, 266.

65. Pearson 1977, 146.

66. Gilhus 1985, 89.
67. Ld. Sokolof 1992, 342.
68. Vö. NHC II,4 96:17-28; ld. erről Gilhus 1985, 89-91.
69. Vö. a szerző szójátéka Éva nevével, in 89:17-32, célozva az arámi „kígyó” (ܫܝܝܐ, Chivia), és a „tanít” (ܫܢܐ, Chva) szavakra; ld. erről Pearson 1990b, 41-46. Egyéb aramizmusok ebben a műben a démoni hatalmak személynevei, mint „Samael,” „Saklas” (ezekről ld. Bullard 1970, 52-53, 108-9), és maga „Jaldabaoth” (ld. Black 1983).
70. Ld. Gilhus 1985, 89, aki egy lehetséges héber etimológiát említ az Orea névvel kapcsolatban, mely a héber „világosság” (אור) szón alapszik.
71. Egyéb, némileg eltérő nevei e mű különböző változataiban: „Gondviselés nagysága, mely a Világosság Tükröződése” (ΤΜΗΤΝΟΣ ΜΠΡΟΝΟΙΑ ΕΤΕ ΤΕΠΕΙΝΟΙΑ ΜΠΟΥΟΙΝ), BG 72,17-19; „Gondviselés fényének nagysága” (ΤΜΗΤΝΟΣ ΜΠΟΥΟΕΙΝ ΠΤΕ ΤΠΡΟΝΟΙΑ), NHC 29, 1-2; ford. Waldstein és Wisse 1995, 162-63.
72. NHC IX,2 27:11-12; Pearson 1981, 94-95.
73. Ld. Pearson 1977, 145-46; 1988a, 271. Ld. még erről a figuráról, van Lindt 1992, 170-75; M. Vermes 2001, 51 n. 58.
74. Hegemonius, *Acta Archelai* 9.1: *Virgo quaedam decora et exornata, elegans valde* (Beeson 1906, 13; ford. M. Vermes 2001, 51). Az Epiphanius által idézett Acták görög töredékében a nőalak elnevezése: παρθένος τις ώραία κεκοσμημένη (*Pan.* 66.27.1; Holl 1931, 60) [az *Acta Archelai* tévesen állítja „szűznek”, valójában a „Hírnökről” van szó, amely a teremtés korai fázisában hímnős, hol férfi, hol női alakban „csábítja” az arkhónokat; ld. még alább Bar Konai szövegéről. – *A ford.*].
75. Fény-Szűz, Ephrem, *Discourses to Hypatius* 3; ed. Mitchell 1912-21, 1:67, 19. sor [ld. még a manicheus női princípiumokat, az Élet Anyját, a Világosság Tizenkét Szűzét, és a hímnős Hírnököt, in M. Tardieu: *Manichaeism*, 2008, ford. Z.T.Cs., 2017, és A.V. Williams Jackson: *Researches in Manichaeism*, 1932, pp. 221-254, Máni teremtéstörténete Theodor Bar Konai előadásában, c. AD 800; itt a fordító és a jegyzetek feltüntették a szír eredeti szavak him- és nőnemét, ami fontos a szöveg jobb megértésében. – *A ford.*]
76. Vö. Kephalaia 3 (24:16-20); 29 (82:32-83:1).
77. Ford. Allberry 1938, 157, 19-21. sorok. A „Világosság Értelméről” ld. van Lindt 1992, 154-69. A manicheus mitológia alakjának társítása Noéval egyedülálló ebben a forrásban. Van Lindt felveti, hogy a himnusz szerzője ebben az esetben egy korábbi gnosztikus hagyományra támaszkodott (168; ld. még 120, kiegészítő megjegyzések). Azt is figyelembe kell venni, hogy „A Vándorlók Zsoltárai” (ψαλμοί Σαρακωτών) a kopt manicheus himnusz-gyűjtemény egyik régebbi része, és tükrözhet egy korábbi szír alapréteget a manicheus hagyomány kialakulásában.
78. T.-S. K 1.162. Első kiadás, német fordítással, Schäfer és Shaked 1999, no. 61, 65-88. Az idevágó rész reprodukcióját egy angol fordítással és tárgyalással adja Leicht 2000.
79. Leicht 2000, 137-40.
80. Ld. Dan 1987, 138-39, ahol reflektál Scholem gondolataira, ld. Scholem 1987, 94-96.
81. Ld. Wasserstrom 1994, 97-99.

Függelék

Nórea gondolata

(*The Thought of Norea*, ném. *Ode über Norea*, NHC IX. 2.)

Søren GIVERSEN - Birger A. PEARSON: *The Nag Hammadi Library*,

pp. 404-405. nyomán ford. Z.T.Cs.

Mindenség Atyja, Világosság Első Gondolata (*ennoia*), ki a magasságban laksz, az alsóbb régiók felett, Világosság a magasságban, Igazság Hangja, fensőbb Értelem (*nous*), érinthetetlen Ige (*logos*), és kimondhatatlan Hang, felfoghatatlan Atya!

Nórea az, aki hozzájuk kiált. És ők meghallották, (és) befogadták az ő helyére mindörökké. Neki adták (az ő helyét) az Értelem (*nous*) Atyjában, aki Adamas (a Kezdet Embere, a Fény-Ember), ugyanúgy, mint a Szent hangját, hogy nyugodjék a kimondhatatlan Ősértelemben (*epinoia*), hogy örökölje az Első Értelmet, melyet befogadott, és hogy az isteni Ősnemzében (*autogenes*) nyugodjék, és hogy saját magát (is) nemzze, épp úgy, ahogy örökölte az élő Igét (*logos*), és hogy csatlakozzon a Romolhatatlanhoz, és beszéljen az Atya Értelmével.

És elkezdett szólni az Élet szavaival, és a Legmagasabb jelenlétében maradt, bírva azt, amit befogadott a világ létezése előtt. Ővé a Láthatatlan nagy értelme, és dicsóíti az ő Atyját, és azokkal lakik, akik [...] a Teljességen (*pleroma*) belül, és ő hordozza a Teljességet.

Lesznek napok, amikor rendelkezni fog a Teljességgel (*pleroma*), és nem lesz a tökéletlenségben, mert vele van a négy szent segítők, akik közbenjárnak érte a Mindenek Atyjánál, aki Adamas. Ő (Adamas) az, aki minden Adamon (emberen) belül van, rendelkezik *Nórea gondolatával*, aki a két névről beszél, mely teremti az egyetlen nevet.

<http://www.gnosis.org/naghamm/nore.html>

A hatalmak létformája

(*The Hypostasis of the Archons*, NHC II. 4, részlet Nóreáról)

Willis BARNSTONE - Marvin MEYER: *The Gnostic Bible*, 2003.

nyomán ford. Z.T.Cs.

Éva várandós lesz

„...És Ádám ismeré feleségét, Évát, aki várandós lett, és megszülte Seth-et. És azt mondta: „Szültem egy másik fiút, Abel helyére.”

És Éva ismét várandós lett, és szülte *Nóreát*. És azt mondta: „Ádám megajándékozott egy szűzzel, aki segítségére lesz az emberek számos nemzedékének.” *Nórea* az a szűz, akit a hatalmak (arkhónok) nem szennyeznek be...”

Az özönvíz

„...Akkor *Orea* (*Nórea*) hozzá jött (Noéhez), hogy felmenjen a bárkára. Amikor (Noé) nem engedte fel, *Orea* ráfűjt a bárkára, és tűz emésztette meg azt. (Noé) másodszor is bárkát épített...”

Nórea harcol a hatalmakkal

A hatalmak találkoztak vele, hogy félrevezessék. Legfőbb vezérük azt mondta neki: 'A te anyád, Éva, eljött hozzánk.'

De *Nórea* feléjük fordult és azt mondta nekik: 'Ti a sötétség hatalmai vagytok; ti átkozottak vagytok. Ti nem ismeritek anyámat. A saját női hasonmásaitokat ismeritek. Mert én nem töletek vagyok. Én a felül való világból jöttem.'

A vezér egész gögös hatalmával feléje fordult, és kinézete olyan volt, mint a lángoló tűz. Vakmerően azt mondta *Nóreának*: 'Bennünket kell szolgálnod, ahogy anyád, Éva is tette....'

De *Nórea* elfordult az ő erejével, és fennhangon így kiáltott a Szenthez, a mindenek Atyjához: 'Védj meg engem az igaztalanság hatalmaitól, ments meg engem a karmaik közül!'

A nagy angyal lejött a mennyből, és azt mondta neki: 'Miért kiáltasz Istenhez? Miért cselekszel ilyen vakmerően a Szent Szellemmel?'

Nórea azt mondta: 'Ki vagy te?'

Az igaztalanság hatalmai visszahúzódtak *Nóreától*. Az angyal azt mondta neki: 'Én vagyok Eleleth, az Értelem, a nagy angyal, aki a Szent Szellemmel áll. Azért küldtek, hogy beszéljek veled, és megmentslek a törvénytelenység karmaiból. És tanítani foglak az eredetedről.'"

<http://www.gnosis.org/naghamm/Hypostas-Barnstone.html>

„Köpenyes” Madonna a megmentett lelkekkel, középkori kódexből

John D. Turner:

Az arkhónok létformája

A megnyilatkozás hármias alászállása mint alapvető szotériológiai minta megjelenik *Az arkhónok létformájában* (*Hypostasis of the Archons*), melynek első része egy széthianus újraírása a Genézis 2-9. részének, és nem csupán különböző zsidó exegetikai hagyományokat követ, hanem hasonlít Pál apostol Gen. 2. magyarázatához is, például 1Kor 15,35-50 (a két Ádámról ill. a fizikai és szellemi testről). Az első alászállás az, amikor a Romolhatatlan megrója a főhatalmat, a nőnemű Számáélt, amiért alapillantott, mivel ezáltal lefelé vetítette az isteni képet, melyet azután a hatalmak (gör. arkhónok) foglyul ejtettek egy földi, csupán élettelen, tehetetlen formában (II 86,27-87,33). A második fázis megnyitja a Szellem alászállását a „Gyémántkeménységű” országból (az isteni birodalomból), hogy átlekésítse az élettelen Ádámot a szellemi szubsztancia befúvásával (II 88,10-15; vö. 1Kor 15,43-47). Amikor a hatalmak álmodt bocsátanak Ádámra és kivonják Évát a bordájából, ezáltal eltávozik belőle a szellemi szubsztancia és ismét pusztán lelkivé válik, miközben a szellemi Éva kígyó alakjában jelenik meg, és felvilágosítja a földi Ádámot és Évát azáltal, hogy ráveszi őket, egyenek a tudás fájáról, s így felemeli őket a lelkiből a szellemi szintre (II 89,4-90,14; vö. Péld. 1:22-26, 29; 3:18-19; 4:13; 1Kor 15,43-48). Miután megszületik Káin, Ábel, Széth és Nórea,¹⁹ és eljön a vízözön, az arkhónok megpróbálják megrontani Nóreát, hogy gyűjtsa fel Noé bárkáját, miközben eljön a negyedik Nagy Világító, Eleleth, hogy megmentse őt. Az arkhónok természetéről tanítva, Eleleth megjósolja neki a harmadik alászállást egy üdvözítő utolsó megjelenésének alakjában, aki az igaz

ember (talán Széth), ki felszenteli a „magot” (Széth magvát) az örök élet kenetével, és felemeli azt a fénybe (II 96,29-97,20; vö. 1Kor 15,47-49).

Noha van némi eltérés az elnevezésekben, ez nagyjából ugyanaz a hármas alászállási minta, ami megjelenik a *János apokrifon*-ban (*Apocryphon of John*), noha ezeket az alászállásokat nem társítják kifejezetten az istenanyai Barbelo-hoz, akinek helye általában a Romolthatatlanság, mely a *János apokrifon*-ban és az *Egyiptomiak evangéliumá*-ban (*Gospel of the Egyptians*) csupán egy átalakult vonása a Pronoia/Barbelo-nak. Míg a *János apokrifon*, a *Háromalakú Proténnoia* (*Trimorphic Protennoia*), és az *Egyiptomiak evangéliuma* az üdvösség végső aktusát úgy gondolja el, mint az Öt Pecsét általi keresztséget, a *Arkhónok létformájá*-ban ez úgy tűnik egy felkenést jelent, egy olyan aktust, mely az előbbi iratokban csupán a kezdeti hármasság harmadik tagjának felbukkanásához társul, az isteni Autogenész-hez [önmagából nemző], azaz Krisztushoz, akit „a Láthatatlan Szellem felkent (vö. χριστός, χρίσμα) a jósággal (-χρηστός).” Úgy tűnik, mintha az *Arkhónok létformája* a bölcsesség üdvözítő alászállásának széthi mintáját követné, de nem tud az Öt Pecsét rítusáról, sem az isteni Atya, Anya és Fiú hármasság „barbeloita” tanításáról, ahogy kifejti Irenaeus az *Adversus Haereses* I.19.-nél, a *János apokrifon*, a *Háromalakú Proténnoia*, az *Egyiptomiak evangéliuma*, és a *Melchizedek* kapcsán.

Nórea gondolata

Az *arkhónok létformájá*-ban Nórea könyörgése a „Mindenség Atyjához” az első cselekedete a *Nórea gondolatá*-ban (*Thought of Norea*), ahol az isteni triádhoz kiált, az Atyához (Értelem, Adamasz), Anyához (Ennoia) és Fiúhoz (Értelem, Logosz, Autogenész). Épp úgy, mint az *Arkhónok létformájá*-ban, ahol Eleleth angyal jön a segítségére, a *Nórea gondolatá*-ban is segíti a Négy Nagy Világító, akik közbenjárnak érte a Mindenség Atyjánál. És amikor a tökéletlenség állapotába kerül, megengedik neki, hogy megtalálja helyét az Epinoia-ban, az isteni Autogenésznél. Miként a Fény Epinoia-ja a *Háromalakú Proténnoia*-ban és a *János apokrifon*-ban, úgy Nórea is a *Nórea gondolatá*-ban a Sophia (Bölcsesség, Fényszűz) szimbolikus megfelelője a tökéletlenség helyrehozásakor. A *Háromalakú Proténnoia* szerint:

XIII 39 ³² Most, midőn a [Világosság] Epinoia-ja felismerte, ³³ hogy [ő (Jaltabaoth)] könyörgött hozzá (a Világossághoz), ³⁴ egy másik [rendért, noha alacsonyabbért] mint ő, azt mondta (Epinoia), ³⁵ „Adj nekem egy másik rendet, hogy te (Eleleth) részemé lehess. ³⁶ [egy lakhelyet, hogy ne lakjak a] rendetlenségben ³⁷ [örökké.” És a dicsőség házának] **40** ¹ egész rendjét [jóváhagyták] számára. ² Áldás szállott reá ³ és a magasabb rendet kibocsátották ⁴ neki.

A *Nórea gondolatá*-ban:

IX 27 ²¹ Nórea az, aki [kiált] ²² hozzájuk. Ők [meghallották], ²³ (és) befogadták az ő helyére ²⁴ örökké. Nekiadták azt ²⁵ a Nousz Atyjában, ²⁶ Adamaszban, ahogy a Szent ²⁷ hangját, **28** ¹ hogy nyugodjon ² a kimondhatatlan Epinoia-ban.

19. Nóreáról ld. B. A. Pearson: „The Figure of Norea in Gnostic Literature”, *Proceedings of the International Colloquium on Gnosticism, Stockholm, August 20-25, 1973*, ed. G. Widengren (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, Filologisk-filosofiska serien, 17; Stockholm and Leiden: Almqvist & Wiksell and E.J. Brill, 1977), 143-152.

Nórea a bibliai Na'amah (Gen. 4,22), a káinita Lamech leánya és Tubalkáin húga, később Széth felesége. Ld. Ps.-Philo: *Liber antiquitatum biblicarum* 1:1: *Initium mundi. Adam genuit tres filios et unam filiam, Cain, Noba, Abel et Seth; Chronicles of Jerahmeel* 26.1: „Ádámnak lett három fia és három leánya: Káin és testvére, Kalmana, a felesége; Ábel és testvére, Deborah, a felesége; és Széth és testvére, Noba', a felesége.”

A *Zohar* szerint (I, 55a; III, 76b) a káinita Na'amah elcsábította „Isten fiait” (Gen. 6,2, Isten angyalai) a szépsége által. R. Abba b. Kahana: *Midrash Genesis Rabba* a Gen. 4,22.-ről: „Na'amah Noé felesége volt”. NHC IX,2, *Nórea gondolatá*-ban Norea segítségért kiált a Négy Világítóhoz, és végül átalakul a mennyei Plérómává [Teljesség].

Orig. World II 102, 7-10: „Megtaláljuk e nevek hatásait és hímnemű alakjait Mózes próféta Arkangyali Könyvében, és a női neveket Noraia Első Könyvében,” és II 102, 23-25: „Megtaláljuk ezeknek a dolgoknak a pontos leírását Oraia Első Értekezésében”.

Irenaeus, *Adversus Haereses* I. 30,9 szerint a széthiánusok (ofikusok vagy ofiták) úgy tartották, hogy Káin, Ábel és Széth születése után nemzették Nóreát, a Prunicos [Sophia] kegyelméből.

A széthiánusok Epiphanius szerint (*Panarion* 39.5.2) „Egy bizonyos Horaiát tartják Széth feleségének”. Filastrius, *Haer.* 33.3 szerint a nikolaiták „Barbelo-t tisztelik és egy bizonyos nőt, Nórát”. Ld. Epiphanius terjedelmes beszámolóját, *Panarion* 26.1.3-2.1.

Forrás:

John Douglas TURNER: *Sethian Gnosticism and the Platonic Tradition*, 2001 [Széthiánus gnoszticizmus és a platonikus hagyomány], I. rész, 3. fejezet, Interdependencies among the Sethian treatises [Összefüggések a széthiánus iratok között], 6. Az arkhónok létformája (NHC II.4., Hypostasis of the Archons), 7. Nórea gondolata (NHC IX.2., *Thought of Norea*); pp. 106-108. Ld. még a két irat összehasonlítása, uoott 4. fej., p. 166. [ld. még KÁKOSY L.: *Fény és káosz*, 1984, és Ursula U. KAISER: Die Ode über Norea, NHC IX.2. Textedition, Übersetzung und grammatisches Register, 2006, In: *Die Hypostase der Archonten* (Nag Hammadi Codex II.4). Neu herausgegeben, übersetzt und erklärt (TU 156.) Berlin/New York, 2006, 393-408].